Ол. Леїн

Войовничі дні

Молодий більшовик

РЕПЕРТУАР УКРАЇНСЬКОГО ТЕАТРУ РОБІТНИЧОЇ МОЛОДІ „ТРОМ“

ОЛ. ЛЕЇН

ВОЙОВНИЧІ ДНІ

НА 3 КОЛА, 12 ЕПІЗОДІВ

Згідно з постановою Вищої Науково-Репертуарної Ради Голов. мистецтва НКО УСРР в 24-го лютого 1930 року № 5454 п'єсу до вистави дозволено за літерою Б

МОЛОДИЙ БІЛЬШОВИК
ХАРКІВ 1931 ОДЕСА

Друк. „Чорном. Комуна"
Пушкінська вул., № 32

тень—1931

Міськліт № 325 Замовлення № 1502 Тираж 5000.
2½ арк. ОСТ 364 Б6

ТРОМ ТА ЙОГО ВИСТАВА

Важко остаточно зформулювати мистецькі принципи, що ними керувались організатори харківського тромівського колективу, ставлячи свою першу роботу „Войовничі дні". Важко тому, що багато з того, що зроблено, не вклалося на традиційні мистецькознавчі полички. Нема ще такого „ізму", що ним можна було б назвати нашу творчу роботу, бо не можна в тромівській роботі відокремити політику від мистецтва: засоби аґітпропника, доповідача — від засобів режисера чи актора. Це по суті і є та вихідна точка, що з неї виходили тромівці у своїй роботі, і лише це править за основне в ній.

Вистава не припала до вподоби естетам, що ставляться нігілістично до всяких спроб робітничої молоді будувати своє мистецтво; не припала вона до вподоби й тим, що звикли до натур-ідеалістичних схем, до ірраціонального психологізму, до закінчених і завершених догм буржуазного та необуржуазного театру.

У виставі (і в драматургійному матеріялі) безліч хиб. Вони тепер після певного часу дуже гостро і нам ріжуть очі. Це — перегин палиці в скрайній раціоналізм, що, проте, цілком природний у боротьбі з психологізмом. Це — певний схематизм, не досить чітке окреслення діючих соціяльних категорій, що ними ми заміняємо характери дієвих осіб. Це — деяка (хоча й зумисна) газетність, деяка „розхристаність" тематичного матеріялу, бо виставу побудовано без фабулі... „Фабула должна быть воспроизведением единого и при том цельного действия, ибо она есть подражание действию"*).

---

*) Аристотель „Поетика". Ленінґрад, 1927. р. Цитовано за Волькенштейновою „Драматургією".

У всякім разі, не акцентовуючи її (фабулі), хтілося б охопити всі питання, що стоять на порядку сьогоднішнього пролетарського театрального дня: примітивність у побудові і т. д., і т. інше.

Нам багато закидали, що виставу перевантажено символістичними способами. Відкидаючи символізм, як певну мистецьку систему, що ґрунтується на ідеалістичній філософії, ми, проте, не відмовляємось від символізації, а, навпаки, вважаємо за конче потрібне підкреслювати окремішню реальність, узагальнюючи й подаючи її конденсованими мистецькими засобами. Це дозволяє нам вийти з обіймів побутового натуралізму, не шпортатись у психологічних дрібницях, дивитися на речі глибоко. Треба вміти в одному новому будинку побачити ввесь розмах будування соціялізму і „в каждой мелочи революцию мировую найти“.

Випускаючи цю книжку, цей звіт за півтора року роботи колективу Харківського Театру Робітничої Молоді, ми хочемо звернути увагу всієї нашої пролетарської громадськости на нашу роботу, хай наша громадськість зацікавиться, допоможе тромівському рухові, що під проводом комсомолу народжується і доходить розвитку.

Ми хочемо допомогти роботі периферійних тромів нашим, невеликим досвідом і репертуаром. Ми хочемо прискорити реконструкцію самодіяльного театру робітничих клюбів та підприємств („Театри білого дня“, драмгуртки тощо), що іноді, намагаючись „бути як дорослі“, виставляють чужі, неприродні їм п'єси професіонального театру, який вони жалюгідно копіюють, шпортаючись у заяложеному матеріялі і відбиваючи формами гіршого ґатунку, ніж це роблять ті театри, — замість братися до аґітпропроботи мистецькими засобами, до виконання промфінпляну на близькому сучасному матеріялі, що активізує глядача, і за проводом партії виконувати конкретні завдання соціялістичного будівництва.

Отже наша мета — не тільки допомогти самодіяльному театрові, а й переключити його на рейки організації мистецької активности мас, виконуючи бойові завдання нашого „сьогодні“, і цим самим органічно включити його діяльність у процес соціялістичної перебудови економіки, суспільства, культури.

Дальший зв'язок, що його самодіяльні мистецькі заклади матимуть з Тромом, призведе до серйознішої глибокої підтримки та до обміну досвідом і допоможе їм вийти з тієї кризи, що в ній вони саме нидіють.

Що ж таке Тром? Розшифруймо його основну формулу: Т р о м — х у д о ж н і й а ґ і т п р о п к о м с о м о л у.

Тром — це такий цілеспрямований колектив робітничої молоді, який з а с о б а м и в с і х м и с т е ц т в (чому всіх, скажемо далі) перебудовує своє життя й життя робітничої молоді, що його оточує, на новий соціялістичний лад. Це значить, що Тром, як мистецький з а к л а д, є л и ш е з а с і б для великої роботи виховання нашої молоді, організації її, мобілізації її уваги на всіх вузлових пунктах клясової боротьби, яка точиться в нашій країні, та на пунктах соціялістичної реконструкції, на всьому глибокому змісті актуальних і злободенних льозунґів комуністичної партії та комсомолу, від яких, як від примітивних та шаблюнових аґіток, з огидою відвертаються поважні митці, працюючи для „майбутніх поколінь“, „для історії“.

Це все означає, що Тром не лише театр. Це — перш за все великий потенціяльний рух робітничої молоді за соціялістичну реконструкцію всього мистецького процесу. Це — явище найперше комсомольське, себто політичне, а потім уже мистецьке, театральне. Це — допомога в роботі комсомольським аґітпропам, бо який же доповідач і на яких комсомольських зборах зможе зробити таку яскраву впливову доповідь, як Тром?

Комсомол, організовуючи і виховуючи молодь, не досить використовував такі впливові засоби, як мистецтво, і це була одна з причин зародження тромівського руху. Крім того — і це основне — Тром це — вияв організованих прагнень пролетаріяту, зокрема молодечої його частини, — вийти на т в о р ч і шляхи в будуванні української пролетарської культури, зокрема театру. А тому це й є революція в самодіяльному ми-

стецтві, яке треба, нарешті, зактивізувати, ополітизувати й поставити на справжню службу своїй клясі, а не сидіти й далі на черепасі, що „женеться“ за темпами, відзначаючи в профспілкових звітах досятки тисяч членів драмгуртків.

Тромівський рух — це рух знизу. Це — реакція на сьогоднішній профтеатр, що у своїй ідеології та в мистецьких формах плентається ще дуже часто у хвості завдань доби і животіє, як реставратор форм побутового, або необуржуазного театру (за деякими винятками). Тром — це заперечення такого театру, заколот проти драмгурт-живгаз-халтури в клюбі, ще одна з форм роботи комсомолу по-новому.

Тромівський рух — молодий. Але це не дає нікому права забути його в нетрах канцелярії, охопити й задушити його бюрократичними обіймами ще одного обіжника про „потребу й доконечність, але“..., як і керівникам нашого мистецького процесу, не дає права подивлятися на нього збоку. Мовляв: Хай росте. Може, щось путяще й вийде...

Справа Трому — справа комсомолу. І там, де за Тром бореться комсомол, там — справжній Тром, бо тоді його визнано за конче потрібну частку всієї загально-комсомольської політвиховної роботи.

Тром розвивається під прапором бойової методи пролетаріяту: філософії діялектичного матеріялізму. Це значить, що вся його робота просякнута більшовицьким духом, що всю свою роботу він уґрунтовує (чи намагається уґрунтувати) марксо-ленінською теорією. Це вже й тепер призвело Тром до потреби піддати ревізії всю систему буржуазного театру.

Стосується це і до драматургії. Коли її реконструкція ще примітивна, то це є перші несміливі ще кроки до майбутнього стилю нашої доби, що його Тром разом з усім пролетарським мистецтвом творить, не називаючи цей стиль сьогодні ніяким „ізмом“ (у тому числі й „пролетарським реалізмом“).

Тематика Трому — це лише те, що може збудити глядача, що може зактивізувати його, поглибити й посилити його думки: емоційно організувати його волю, свідомість і почуття для вдарної роботи в себе на заводі, в суспільстві. Це перш за все —

збудження великої клясової ненависти до всіх тих і всього того, що йде проти, або заважає нам перебудовувати господарство і людей на соціялістичний лад. Це — показ основних проблем нашого „сьогодні“ (соцзмагання, соціялістичний сектор села, воєнна небезпека, інтернаціональна солідарність тощо). Одне слово, все те, і лише те, що є для нашої доби актуальне.

Бувши невід'ємною часткою (а деінде навіть не бувши зовсім зв'язаний — Одеський Тром — це, на що треба звернути особливу увагу) всього українського національно-культурного процесу, правлячи за великий чинник участи комсомолу в національно-культурнім будівництві, Тром вкладає і свою частку в творення української пролетарської культури, українського пролетарського мистецтва й театру. Тром у своїй діяльності використовує українські національно-культурні цінності і, відповідно пересцінюючи їх на базі ідеології пролетаріяту, будує українське пролетарське мистецтво. Це має значіння ще й через те, що робітнича молодь багато де в чому ще живе давніми русифікаційними традиціями або звикла грати й бачити по драмгуртках (особливо на периферії) малоросійсько-просвітянські п'єси. Тром підкреслює це для того, щоб зміцнити позиції пролетаріяту в його керуванні соціялістичною перебудовою села. Тром мусить також дати відсіч національ-шовіністичним та великодержавним тенденціям, що їх аґенти клясового ворога просмикують у мистецтво.

Але Тром не зможе називатись художнім аґітпропом комсомолу, якщо не створить міцного, злютованого до ладу, дружнього товариського колективу. Виховання колективу — одне з основних і першорядних його завдань. Тромівець є (принаймні, мусить бути) ентузіяст соціялістичного змагання, перший ударник на виробництві, організатор комун, активний комсомолець, профробітник. Коли тромівець є водночас і суб'єкт і об'єкт художнього впливу, незмінний органічний зв'язок його з виробництвом, активна участь його у комсомольській роботі, ґарантує незайманість його клясової природи.

Безліч фактів можна навести, коли член якогонебудь драмгуртка до того захоплюється роботою в гуртку, яку він

вважає за самоціль, — що починає „піжоніти", манкірувати громадською роботою, відриватися від виробництва. У гуртку дуж часто панує нездорова конкуренція, гонитва за кращими ро лями, пияцтво, розпуста: усе те, чим характерна „богема" колишнього провінціяльного професіонального театру, яка подекуди (як це не прикро) трапляється нині. Боротьбу з цим, з усіма хоча б натяками на це — мусить якнайсуворіше повести Тром. Нову людину на кону зможе відобразити лише нова людина. П. Романов у своєму оповіданні „Актриса" (про це навіть диспут у Москві влаштовували) писав про акторку, що увечері заражала своєю антирелігійною пантомімою робітничого глядача, а вночі в себе вдома просила перед іконою в „бога" пробачення за це; мовляв, робить вона це лише заради грошей; а скільки ми на власні очі можемо спостерігати фактів, як старі актори професійних театрів не спроможні грати сьогоднішнього робітника, партійця, комсомольця...

У Тромі цього бути не може, тромівець повинен зробитися борцем за нову людину, не ту, що лише промовляє ґарячі монологи на кону, а за ту, що безпосередньо реконструює свій побут. У Тромі повинна бути комуна, тромівець повинен своїм життям показувати приклад нової людини. Ясно, що людина ця зросте не в інкубаторі, а буде зумовлена, загальним зростанням виробничих сил. Підготувати для неї ґрунт-бути першим у боротьбі за неї — завдання кожного тромівця.

Театром не мусить обмежуватися, та й не обмежується тромівська робота. Ми вже казали, що під нашим стилем ми мислимо собі перш за все синтетичне мистецтво. А Тром, на нашу думку, є цілий мистецький комсомльський комбінат. Це ряд мистецьких робітничих інституцій, що, працюючи за однаковими тромівськими методами, за проводом комсомолу йдуть і дійдуть однієї мети. Це — Ізо-Ром, що організовує й виховує молодих художників з робітничої молоді.

Музо-Ром, що організовує й виховує молодих музик, композиторів, та Кіно-Ром, що організовує й виховує творчих кіноробітників. Це ряд лябораторій для винайдення масових ігор, для створення масових молодечих танків, пісень, для організації масових свят, молодечих вечорів, завідських сімейних або побутових вечірок. Це — велика масова работа у виробничому клюбі, організація художньої самодіяльности молоді. Це є ті шляхи, йдучи якими, робітнича молодь опановує й будує українське пролетарське мистецтво. І, нарешті, це — виховання свого драматурга, який би, працюючи в колективі і з колективом (а основна метода Трому — колективна робота), зміґ би цільніше почути потрібну тему, розроблену на місцевому матеріялі, зміг би організувати ввесь той матеріял, що його кожен бачить, щохвилини стикається з ним на виробництві, в роботі, і що його старанно обминають деякі наші професійні драматурги*).

Вистава „Войовничі дні" і самий драматургійний матеріял його є витвір усього колективу Харківського Трому. Основні завдання, що стояли перед виставою (ми ототожнюємо в даному разі поняття „вистава" і п'єса"), це — розгорнути на театральному кону громадсько-політичне обговорення низки актуальних проблем комсомольського „сьогодні". Це — соцзмагання, що гостро диференціює склад робітництва, ставлячи від рвацьких елементів, що намагаються будувати „домашній соціялізм", та від підкуркульської частини нових кадрів на виробництві, що аж „два з половиною дні, як на заводі",—опір нашому будівництву. З другого боку, це — проблема „красивого життя". Комсомолка Ірина, що давно вже в комсомолі, вважає за можливе розпочати будування „красивого життя" вже сьогодні. Це й примушує її стати проти нас, проголосувавши проти змагання, і, зрештою, показати своє пере-

*) У Московському Центральному Трамі з цього року починає ще працювати Хорео-Ром. Важко говорити про його перспективи й можливості. У всякім разі ця справа — дуже складна, бо немає ґарантій, що вона не обернеться на звичайнісіньку балетову студію, хоча б і робітничого складу.

роджене обличчя й покинути фронт боротьби та будівництва. Ці основні теми трактувалися (хоча, повторюємо, це — перша, може і примітивна, спроба), як діялектичний процес одного явища, а саме: нечуваного ентузіязму робітничих мас, що будують соціялізм.

Поряд цього додано бічні теми: романтика в комсомолі (II-й епізод, постать Степана, ентузіяста без вусів), ліквідація ґлитайні, як кляси (переключення I-го епізоду), робітнича аристократія (постать Лоли) тощо.

У виставі (п'єсі) застосували спосіб переключення або „напливу" (за термінологією Ленінґрадського Трому), що має на меті: викрити противенства того чи того моменту (раптова зміна настрою на веселій вечірці в Ірини, що показує можливість перетворити цю вечірку на міщанську індивідуалістичну вечірку); показати соціяльне підґрунтя персонажу (переключення на село, що саме й висвітлює: звідки у Гриця подібні „невинні" запитання), зробити проєкцію в майбутнє (Іринині мрії про „красиве життя") тощо.

Спосіб цей, бувши запозичений з кіна, застосовується в тромівській драматургії своєрідно-діялектично, намагаючись виявити діялектичні противенства (єдність протилежностей) та розірвати пута старої догматичної драми, яка надто часто й сьогодні ще будується за принципами „єдности часу, місця, дії".

Головна дієва особа вистави — комсомольський колектив металюрґійного заводу. Це особливо яскраво треба було заакцентувати, виставляючи „Войовничі дні", — була репрезентована ідеологія пролетаріяту через колектив, а не через окремі постаті, хоча б і робітничі, як це по інших театрах, де маса — лише статисти.

Усі ці теми треба було подати так, щоб зактивізувати робітничу молодечу авдиторію молодим запалом із кону, емоційно організувати її на переборювання труднощів соціялістичних темпів, щоб максимально, всіма засобами театрального впливу підкреслити й донести до авдиторії ці теми в усій їхній діялектичній суперечливості.

Отже за основний режисерський спосіб був узятий найголовніший принцип тромівської роботи: „не бажання творити п'єсу або виставу в тому чи тому театральному стилі, а — громадсько-політичні завдання, себто: якнайглибше запропонувати своїй авдиторії на обговорення питання, — теми створеної вистави. Тому ж то наша вистава є своєрідне, театральне обговорення питань, приховуючи всі причини й суперечності, що закладені в них" *).

Звідси виходячи, ми й намагалися утворити проблемно-дискусійну, заакцентовану тематично виставу, повсякчас діялектично двоївши її (і в виставі і в тексті) на тезу (за) й антитезу (проти), при чому тезу чи антитезу щоразу акцентували ще іншим чинником впливу. Таких чинників впливу ми у виставі маємо 10. Це — рух актора, слово актора, музика, оформлення, костюм, ґрим, радіо, світло, танок, фізкультура. Синтезу вистави (епізод XII-й демонстрація) робили, органічно сполучаючи всі можливі у виставі чинники впливу.

Працюючи над тими формальними способами, що вони, на нашу думку, були найпотрібніші для найбільшого впливу, ми їх брали з арсеналу всесвітнього театру. Це — способи японського театру (зміна кольорового тла в Ірининій кімнаті у VIII-му епізоді, щоб підкреслити її внутрішній стан та наше до нього ставлення), способи перетвореного руху тощо.

Просторове оформлення вистави, що його робила художня майстерня Трому, уґрунтовано на тих самих основних принципових засадах. Побудовано його в пляні абстрагованих індустріяльних форм, що не тільки допомагали тромівцеві грати, але й самодовільну ролю. Це — згадане вже рухоме тло у VIII-му епізоді, прапори, що йдуть із кону на балькон й що мусять асоціятивно діяти, як демонстрація (фінал вистави) тощо.

Не даючи на кону естетсько-красивих речей, художники

---

*) З тез „Основні принципи й методи тромівської роботи", що їх затвердила 1-ша Всесоюзна конференція Тромів, Москва, липень 1929. р.

виходили з принципу функціональної доцільности того чи того верстату або предмету на кону, максимально обграючи їх.

Костюм здебільша розв'язано побутово-звичайно, за винятком костюмів хуліґанів (VI-й епізод). Кінський волос на них, обвиваючи смугами фуфайку, давав асоціяцію гидкої тварини. Фокстротники, що обличчя в них закривали маски, і ті (Ірина, Лола), що прийшли танцювати, втрачали своє (клясове) обличчя й костюм: у ньому підкреслено самі ноги. Фізкультькостюм і костюми для фізкульттанку гармонійним здоровим сполученням ліній та кольору викликали бадьорість, легкість, веселість, сміх.

Музика у виставі відогравала ролю супровідної, підкреслювальної і самостійної. Вистава мала бути побудована вся на музиці, що мало її призвести до створення нової музично-синтетичної вистави. Та це залишилося здебільша в задумі, бо обмаль часу і можливостей не дало змоги повною мірою здійснити все в цій виставі. Це лише свідчить про потребу вперто працювати далі в цьому напрямі. Музику (57 музичних №№) давали симфонічна оркестра (труба, вольторна, тромбон, контрабас, клярнет, дві скрипки, віольончеля, ударник, рояль), струнна оркестра (ґітари, балабайки, мандоліни), що на них грали сами тромівці, радіо (струнна оркестра та гавайська ґітара, що через патефон передавала фокстроти, ляйтмотиви Лоли), співи сольо та хори. У музиці вжито способу ляйтмотивів, що підкреслювали ту чи ту ідею („красивого життя" Ірини, міського індивідуалізму, сільського індивідуалізму, веселої вечірки, хуліґанства тощо). У деяких місцях (після виходу Ірини з комсомолу — VII-й епізод, у X-му епізоді) емоційне напруження зростало на кону і, дійшовши вищої точки, виключалось із кону зовсім, переходячи на музику. Так, у циганський романс „Аметистовий" вносить дисонане тромбон, глісандо якого так ревло, що глядач переключався на веселе глузування. Цим було висміяне й оголене нутро циганщини і всього, що за нею криється.

Світло у виставі (два прожектори на кону, два в залі, дві виносні бічні лінзи, арлекін, три пляни софітів, лінзи в кімнаті Ірини, лінзи для ставка в III-му епізоді) грало і допомічну і самостійну ролю. Так, світлові проекції, покриваючи ввесь кін, бічні екрани й частину залі, асоціятивно нагадували завод: їх подано крізь кілька металевих риштовань, що рухалися. У моменти найбільшого емоційного піднесення (VII-й епізод тощо) світло підкреслювало дію. Так само зміною кольорів та світлом на реостаті підкреслювано тезність або антитезність, реальний чи іреальний плян того чи того моменту, а чи переключення.

Радіо у виставі (приймач ВЧН, 6 репродукторів, 2 мікрофони) відогравало ролю своєрідного конферансьє. Воно відкривало виставу, кожне коло. Радіом, як уже було вказано, передавано патефонні платівки, що підкреслювали постать Лоли, голос під ґітару в VIII-му епізоді, промови, гасла в завкомі тощо.

Кіно йшло на екрані, що його було вмонтовано в оформлення, напр., підчас промови про соціялізм у II-му епізоді. Кадрами нашого будівництва кіно підкреслювало й доповнювало зміст промови, що в темряві залі була спрямована безпосередньо до глядача.

Танки у виставі (тромівська вистава мусить бути весела, енерґійна і бадьора, як сама молодь), це — танки позитивного розбору, крім хіба тільки фокстроту, але його за ходом дії перемагає фізкультура. Такі — танок після співу про курорти, танок на заводі в I-му епізоді, любовний танок у Ірини й Ткаченка в III-му епізоді, фізкульттанок на вечірці і танок, що ним розряджено патосність демонстрації.

Фізкультуру (крім побудови багатьох персонажів на елементах фізкультури й акробатики, як Льоня, масовки, фізкульт-ігри на вечірці) зосереджено переважно в боротьбі (кінець VI-го епізоду) з фокстротом. Елементи фізкульту це — вільні рухи, акробатика, фехтування, волейбол, теніс, фізкульт-ігри тощо.

І, нарешті, виконавець-тромівець. Це — найскладніша частина тромівської п'єси. Тромівець, що безпосередньо промовляє до авдиторії, і є основний комсомольський доповідач у громадсько-політичній дискусії, яку розвиває Тром на кону.

Він, подаючи з кону певну соціяльну категорію, не грає безапеляційно „позитивних“ або „неґативних“ типів, так само не грає „характерів“, виявляючи їх унутрішні психологічні властивості, що його найменше цікавлять, а, навпаки, подвоює ці властивості, знищуючи цим синтетичним способом індивідуальний образ. Він розкриває всі клясові грані, що виявляють себе в процесі зміни й біжучости, і залежно від певних обставин. Так, в одному місці він подає цілком „позитивну“ репліку, а в іншому вдає із себе „неґативний“ персонаж. Він діє лише так, як це йому вказує його соціяльна „маска“, і ввесь час, звертаючися безпосередньо до глядача, акцентує ставлення комсомольця-тромівця до показуваного об'єкта. Він, роблячи неґативний вчинок, нібито перепрохує глядача, а, оглядаючи, напр., хто голосує „за“, вперто дивиться на глядача. Він жартує з глядачем, викликає в нього репліки, вимагає і його встряти в дію. Отже у грі нашого актора бачимо не перевтілення постаті, а соціяльну маску, що виявляла в певних клясових ситуаціях своє ставлення, репрезентуючи певну клясову ідеологію.

Звичайно, що в тромівця відсутня будь-яка неорганізованість вільно діючих емоцій (нутра). Його гра точно зафіксована, чітка, виразна, гостра. Кожен його рух виходить з побічної доцільности, тематично умотивований, як і кожен спосіб вистави взагалі.

Виконавець-тромівець—дільниця ще зовсім не розроблена в Тромі. Пошукуючи свою специфічну систему чи свої способи. Тромові доведеться ще багато попрацювати. Це, як і вся (повторюємо) наша робота, є лише перші несміливі кроки до того, що потрібно.

А потрібно ще дуже багато.

Треба, проревізувавши діялектичним оком усе культурне надбання, утворити свою мистецьку мову, що якнайбільше змогла б впливати на нашу авдиторію. Треба набувати майстерности, щоб була змога будувати новий пролетарський театр. Треба Тромові вирівнюватися на справжній художній аґітпроп комсомолу.

Ми показали тут, як Харківський Тром у своїй практичній роботі (вистава) здійснює основні засади, що за ними розгортається тромівський рух на Україні. Одначе треба відзначити, що багато й невдалого, невідповідного до наших завдань є в нашій першій роботі, бо це є робота перша. Але в ній закладено всі тенденції, щоб розвиватися шляхами, які тут визначено, і щоб перетворитися на справжній пролетарський театр.

А для цього є лише один засіб, одна—ленінська—метода. Треба „вчитися, вчитися і ще раз учитися“...

Треба, „навчаючися будувати і будуючи навчатись“.

Ол. Леїн
В. Васютинський

П'єса—Ол. Леїн

Організація вистави—Ол. Леїн

Просторове оформлення—художня майстерня ХТРОМу
С. Йофе
Б. Чорнишов
О. Щеглов

Музичне оформлення—О. Арнаутов
В. Борисов
М. Коляда

Реж.—ляборанти—М. Альтвіцер
О. Білов
Г. Данілецький
Г. Меламед
О. Ріпка

ДІЄВИЙ ТИПАЖ

Парторг
Голова завкому
Відпов. секретар завідського комсомольського колективу
Техсекретар колективу
Андрій—аґітпроп колективу
Ткаченко, Ірина, Льоня, Катря, Степан, Ніна — Комсомольці металюрґійного заводу
Гриць—чорнороб у вальцівні
Павло, Лола — робітники заводу
Ентузіяст без вусів
Майстер вальцівні
Демонстранти
Глитайня
Обивателі
Хуліґани
Фізкультурники
Фокстротники
Червоноармієць
Голос під ґітару
Оратори
Покоївка Ірини
Комсомольський колектив: хлопці, дівчата
Робітники металюрґійного заводу: молодь, старі

Дія відбувається за наших днів на великому металюрґійному заводі.

Паростковi
Соцiялiстичного
Театру —
Тромiвському
руховi
на Українi —
присвячується.

Радіо відкриває виставу, говорячи про її зміст та настановлення.

В увертюрі змагаються мотиви циганщини з бадьорими мотивами будівництва.

КОЛО ПЕРШЕ

Епізод І-й

Увертюра переходить на музику заводу.

Вальцівний цех великого металюрґійного заводу. Робота в повному темпі.

— Р-раз! Ще раз!

— Не туди!

— Сюди!

— Наддай!

— Ще!

— Ще!

— Ще раз!

— Ух, гадюка! важко...

— Льонько, дай цигарку запалити!

— Встигнеш після роботи.

— Дай, кажу!

— Важко...

— Ух!

З вальцівниці повільно висувається рейка. Вона гаряча, вогнисто-червона.

— Береж-и-ись!

Шум, дзюркіт, іскри, полум'я. Цех освітлюється бризками вогню

— Важко!..

Андрій. Важко? Дивись і знай, село ти незачісане, як важку індустрію підіймати важко!

Гриць. Важко? А, проте, ви от вісім годин працюєте і на сім хутко переходите, а в нас на селі чорт не зна—бог забув—скільки.

— Кінчай!

— Р-раз!

— Ще!

— Ще!

— Ще раз!

— Ногу!.. ногу обережно!

Льоня. За гудком знудився. З сьомої години на гудок чекаю... Так нуджусь, так нуджусь, аж піт ллється! Страждаю, Андрійку!

Андрій (йому в тон). Чекай на гудок, любий, чекай. Так до соціялізму дочекаєшся!

Гриць. Ми дочекаємось? Це ми тут-чорт зна для кого!—робимо. Кричати лише вмієте: „соціялізм! Стрілізація!" (розлютувався). Триста років пили кров з робочої кляси і зараз...

Андрій. Гнида ти малоземельна! Це—ти? Оце ти—робоча кляса?! (До глядача) Ну, хлопці, на смерть він мене зарізав! Як стій убив! — Два з половиною дні на заводі і... теж „пролетаріят".

Майстер. Комсомол! Зміна. Хто з вас працюватиме?

Павло. Ніхто, дядю Федоре! Ніхто!.. От почекай, змагання почнеться, тоді, може, й ми почнемо...

Майстер (бурмотить. Він старий. Любить бурмотіти). Змагання! Щоб вас уже снігом привалило. Щоб вас, робітничків усесвітньої, чорти поїли! От хлоп'ята—сукини сини: політику в цеху зливою розливають, а робота стоїть. Доки стоятиме? Гудок.

От доки! Тепер вони мають право не працювати. (Йде собі).

У цеху шум, галас, весела лайка. Здають роботу другій зміні. Вбігає Катря, весела, жвава культосвітниця. Затримує хлопців, що хтіли вже бігти до їдальні.

Катря. Не встигнете? Так?! Підтягни живіт! А ти куди лізеш! Ой, хлопці, хлопці, коли вже на вас культурна революція буде? Кого цікавить, слухайте! У тебе ж у червні відпустка. Слухай! У культкомісію завкому прибули літери.

— Літери, це дуже хорошо!

— Давно мрію город Леніна побачити.

— А я в Усурійський край на тигрів полювати!

— Та там тигрів уже й нема давно!

— Може, на тебе ще й чекають.

Катря. Так. Прибули літери. Хто хоче куди їхати на екскурсію,—у Крим, на Кавказ, може, на Волгу, а хто й просто туристом поблукати—хай всі запишуться в мене.

Пісня

А я в Крим не хочу!
нехай інші їдуть.
Мені й тут досхочу
веселощів буде.

— А я на курорт,
надто вже втомився.
Екскурсія—діло перший сорт
географією я захопився.
— На курорт?—Питаю нащо?!
Хіба пішки я не зможу?!
Їздять там нехай ледащі,
я собі туризм заводжу.

Хором

— Всім нам треба ремонтувати сили,
літом мусимо ми всі відпочивать
задля того, щоб налилися кров'ю жили,
бо ми маєм—наздогнать і перегнать.

Танок

Хлопці записуються в Катрі. Входить відповідальний секретар завідського комсомольського колективу.

Секретар. Бузливе товариство! Послухайте мене! (Коло нього збирається гурт). Ви знаєте, що наш завод вступив у соціялістичне змагання? Енний завод, що викликав нас, пропонує знизити собівартість на 11% і підвищити продукційність праці на 25. Країна потребує заліза і сталі. Ми мусимо дійти...

— І дійдемо!

— 25 мало, давай 30!

— Щоб прогулів не було!

— Дайош!

— Дайош!

— Ура! (гомін).

Секретар. А тому ми організуємо з комсомольців і молоді у вашому цеху ударну бриґаду, що має в майбутньому перетворитися на ударний цех, щоб вона по-

казала, що комсомол... (Одиноко вирвався голос Павла, кричить „Ура"). Не „ура", товариші, а робота! Уперта, серйозна робота!.. І без галасу та крику. Вся робітнича молодь: на збори, присвячені змаганню! Завтра в осередку після роботи.

Павло (він пильнує більш за всіх. Він і кричить і розмахує руками, всім доводить свою щирість і відданість справі соціялістичного будівництва). Товариші комсомольці! Товариші позапартійні, а також робітництво! Партія, а поруч комсомол оголосили... Хто з вас. Покинь тріпатись!..

Секретаря вже коло виходу затримує Гриць. У музиці ляйтмотив селянського індивідуалізму. Під прожекторами.

Гриць. Ніяк не доберу я одного. Я, звичайно: як робітник, розумію все і завжди голосую „за". Но от хліба мало... Ясно, неврожай. Якнебудь викрутимося. З м'ясом... тово... не вистачає... (розпалюючись) Але що то за діло, коли хліб наш, що з потом і кров'ю бідняцького селянства й середняцтва змішаний, на автобуси і трамваї для городу за кордоном міняють? Га?!

Гасне світло.

Переключення

Світло. Село. Глитайня зібралась.

— Останні дні!
— І останні хвилини...
— Доживаємо!
— І не це обидно!
— А що?
— І не за це боляче!

— А за що?
— Сукини сини, у колгосп повтікали!
— Нас самих залишили...
— „Середняки"—по-більшовицькому називається.
— Кажу вам, що сама бачила!
— Що? що бачила?
— Як ото в городі була...
— У городі?
— У столиці?!
— У самому Харкові?!
— Як хліб наш...
— Наш хліб?!
— За кордон увесь повивозили!
— Та ну?
— Ну, й ну!
— Замість нас колективів схотілось.
— Нас, значить, ліквідуєте?
— М-м-м... Добре!
— А худобу ми порізали?
— Порізали.
— А голову сільради споїли?
— Так.
— А клуню ми в колгоспі підпалили?
— Підпалили.
— А щоб українським хлібом, що в нас...
— У нас...
— Ой, хліб забирають!..
— ... Уся Росія годувалася, потерпимо?
— Е-е-е-е!..
— А чи не підстрелить би їхнього...

— Якого?

— Головного. Того, що вчора приходив! Знаєте?

— Ой, і треба було б!..

— Так чого ж, як треба?!.

— Треба!

Здіймають маски куркулів.

— Ліквідуймо куркулів, як клясу!

Гасне світло

Світло

Гриць (продовжує) я, звичайно, за, але цього я ніяк не доберу...

Секретар. Ти, товаришу, заходь на наші комсомольські збори, там усе й з'ясуємо. Добре?

Тепер акцентується стукотіння машин, що раніше співали притишено. Чимраз швидше.

Друга зміна на своїх місцях. Робота. Повний темп

Епізод II-й

Звичайна кімната завідського комсомольського колективу. Столи, лави, стільці. На стінах портрети, велике гасло білим по червоному: „Із України степової індустріяльну зробими". Комсомольські збори вже йдуть. Катря робить доповідь

Катря (веде далі) ... і часто в нас кажуть: „От нудно жити! Нема в житті піднесеної романтики! Нема героїзму... Ну, нема... справжнього життя!" Дехто з товаришів чомусь думає, що революцію вже скінчено, і тепер—сіра буденщина, нудьга. Вони не вбачають патосу в цифрах нового Донбасу! Вони не бачать героїзму в клясовій боротьбі на селі! Вони не визнають романтики в перемичках Дніпрельстану!.. Товариші! Ну, хіба це...

Степан. Ми не так думаємо! Ну, з чого б це я пішов бузу бочками возити, коли я не знаю в чім річ?

— Хай Степан говорить!

— Він же герой!

— З 19-го року.

Ентузіяст. І тепер за війною нудьгує!..

Степан. Так! Нудьгую. Так! Мені зараз сумно. Бо... Ех, хлопці дорогі! За поясом ґраната, а в кишені наган. У шинелю кутаєшся...

— І воші! (Смішок).

— Тш!

— Тс!

— Тихше! Хай говорить!

Музика

Переключення

Спогади громадянської війни

Степан. Шукаєш ворога... Десь б-бабахкають! Он— бачите?—Виблиски вибуху. Ти йдеш за ворогом... Де він? Може, за рогом? Може, у цім вікні? Може, сховався он за тим деревом?!. Важко говорити, бо це— життя було. Летиш конем: ззаду білі! От-от наганяють!.. Ф'ї! Ф'ї! Ф'ї!.. Я вже чую дихання його коня ззаду... Я наганом назад: вбах-трах-там!.. Чуєте? Там стріляють... От женуться ще! От ближче... От!... Ще!.. От!..

— Ну?

— Ну!

— ... ну?!

От!.. Ну, хіба це розкажеш? Хіба ви, пацани, це зрозумієте? Хіба ви можете уявити собі бій, справжнє, а не на маневрах, стукотіння кулемету? Коли на кожнім кроці тебе шукає смерть!.. О! Її рідко пізнаєш: вона завжди зодягнена в інше вбрання... Он вона в повітрі дзюркоче пропелером. Ні, ось вона-вона!—жовтою хвилею газу йде тихо-тихо... Звичайно (повне світло), ви дешево заплатили за право жити, бо кров'ю його вам купували ми.

Катря. Заспокійся, Степане! Ти де в чому маєш рацію. Так! Ми—молоді. Так! Ми знаємо кулемети лише з маневрів, які ти так зневажаєш. Але тримати останній—рішучий!—бій будемо ми!..

Льоня. Ну, звичайно, ми!

Катря. А ти от ганьбиш наше сьогодні: кажеш, що в ньому нічого подібного нема.

Степан. Демагогії, Катре, не розводь! Цього я ще не казав... (Сміх).

Катря. Ну, то скажеш! Я ж знаю, що ти так думаєш.

Ентузіяст. А я так думаю, що має рацію Степан. Мені от вісімнадцять років, і жаль мені,—аж до болю!—що це не я кинув бомбу в Олександра Другого! Що не я у п'ятому році страйкував на Ґельферіх-Саде! Що це не мене засудили повісити 1-го березня 81-го року! Що не я засідав у Раді Паризької Комуни, не я бив махнівців та кричав „Ура!", захоплюючи Перекоп. Мені сором перед Стьопкою, що не ходив я на Варшаву з Першою Кінною! Що... спізнився народитись!.. Я знаю: тепер індустріялізація, п'ятирічка, я спокійно собі

працюю на заводі... А билися за завод ви! Мені шкода, що не я ліпив проклямації в підпіллі, що не я... та... Ех, товариші! Ми пізно народились. Наша доля—сидіти по школах, стояти за фрезерами та дискутувати (кричить, а голосок тоненький) Ребята! Я ж не бачив живого городового! Ну, який же з мене революціонер?!

— Ой, загнув!

— Ой, заїхав!

— Ет... да!

— Шкодує, що пізно народився.

Льоня. Йому жаль, що не він зогнив у Якутській каторзі, і в історії не буде записано його подвигу золотими літерами.

Парторг. От, безвуса молодість скипіла про підпілля, кажеш? А ти знаєш, що воно за штука?! Думаєш, тепер оціеї героїки нема? Думаєш, як бомбу в руках не тримаєш, так революція скінчилась? А те, що тримаємо зараз в оцих от руках—п'ятирічку соціялізму—не розумієш?! Голова! А що через неї ми отой закордонний світ увесь у повітря пустимо, знаєш це?! Звичайно, воно і почесніше і красивіше вмерти на барикадах. А на домну, на колосники лазив? Невже звідти не бачив, як будуємо новий світ?! Без бомби тепер, без нагана... Але цими ж таки руками, що колись Олександра вбили, що колись Перекоп брали... Ти б про промфінплян краще думав! Хлопці! Як він у вас у цеху? Добре працює?!

— Не дуже!

— Спізнюється.

— Продукційність мала...

Парторг. От бачиш! Революціонером хочеш бути, а промфінпляну не виконуєш. А що живого городового не бачив, то й добре: щастя твоє! А то б він тобі показав!.. (Сміх).

Ткаченко (промова безпосередньо до глядача. Темрява. На екрані кінокадри нашого будівництва). Ребята! Ви розумієте, що значить це чудесне слово—соціялізм? Чи налилось це поняття у вас кров'ю і м'ясом? Чи відчуваєте ви індустріялізацію так, як почуваєте патос підпільної боротьби? Вам мусить розкритися ґероїка п'ятирічки! Ви мусите знати, що значить це чудесне слово—соціялізм,—тоді ви не заплачете по Перекопу, бо це ґрандіозніше за десятки Перекопів!.. Та зрозумійте ж ви, що оце мрії десятків поколінь ми от тепер...

Усі. Здійснюємо!

Ткаченко. Нам ворог каже: — „Ви фантазьори! У вас голубі — чи то червоні!—мрії"... Брехуни! Хоч ми і мрійники, але мрії наші обґрунтовані, бо це не казка, а точний плян Маркса й Леніна, що ми тепер колективно робимо.

Льоня. І зробимо, чорт забирай!

Ткаченко. Ви тільки вдумайтесь, що ми в останній рік п'ятирічки... Та які там п'ять!

Льоня. Які там п'ять!

Всі. Ми її в чотири роки зробимо!

Ткаченко (спокійно доповідає). В останній рік п'ятирічки ми зуміємо задовольнити своїми силами 89% усіх потреб нашого господарства. Капітальні вклади зростуть на 243,8%.

Андрій. Такого темпу не бачила Европа, не знає навіть і Америка!

Льоня (іронічно). Америка!..

Всі. Ми кінчаємо Дніпрельстан, будуємо шахти, залізниці. Нові заводи випускатимуть тисячі тракторів, авто, паровозів, верстатів. Мільйони тонн угноєння для села.

Андрій. На місці розпорошених селянських господарств ми будуємо соціялістичні хлібні фабрики, радгоспи, колгоспи!

Ткаченко. Клясовий ворог заваджає нам. Його багато. Він—на заводі, в установі... Він є під нашою черепною коробкою, бо в кожному з нас є уламки старого. Викривайте його і женіть, женіть з усіх боків! Особливо з себе!

— Наше змагання—не мета, а засіб, шлях до соціялізму!

— Наша п'ятирічка — прапор переможного поступу соціялізму!

— Переключимо всі сили нашого буйного, кипучого „гамузу"!

— Віддамо змаганню всю нашу молоду бузливу енерґію!

— До верстатів!

— До машин!

— Першу соціялістичну п'ятирічку на повну ходу!

— Хто скаже, що ми не переможемо?!.

Всі. Переможемо!!

Промова переключається в музику. Тема соціялізму.

Епізод III-й

Куток на спортмайдані. Вже пізно, і нікого, крім Ткаченка, що знервовано на когось чекає, нема. Музика. Ляйтмотив гри.

Ткаченко. Хіба ж не прийде? Дивне мені оце лю-

бовне побачення. А серце чогось швидше тіпається. Ціково, а чим можна призвести його до належного стану? (Пробує це зробити. Звичайно, нічого не виходить). Прямо, як каже Стьопка: „стихія дрібної буржуазії захопила моє серце і, розкинувши в ньому свій табор, викинула прапори кохання“.

Ходить туди-сюди. Щось висвистує. За рогом з'являється причепурена й добре зодягнена Ірина. Майже одночасно з нею входить техсекретар. Іра ховається.

— Ткаченко, не забудь, що в суботу о третій твоя інформація на бюрі про поступ змагання.

— Знаю.

Техсекретар і не збирається входити. Іра тільки хоче йти до Ткаченка...

— (продовжує). А в неділю семінар марксизму-ленінізму.

— Чую про це.

Повторюється попередня гра. Тільки тепер Ткаченко побачив Іру.

— А на завтра тебе викликають до райкому. Обрали в якусь там комісію чи що.

— (Вже сердиться) Знаю!

— (Йому, що! Його ж не чекає люба) Потім треба погодити з партосередком питання про гуртожиток для фабзайчат нового приймання.

— (Злиха) Все, все знаю! І про гуртожиток. І про бюро. І про пленум завкому. І про засідання в райкомі!

І знаю навіть більше за це: знаю, що, коли ти зараз не заберешся світ за очі, то до всіх твоїх навантажень буде додано ще й... (аж сміється, так сердиться) Ну... я тебе поб'ю.

— (спокійно, і в думці не покладаючи йти) Ти чого, власне кажучи, сердишся? Хіба я заваджаю тобі (почав з патосом) серед оцих романтичних кущів і лав, зелені й нічного повітря обдумувати черговий проект!..

Договорити не довелось. Ткаченко зробив таки „організаційні висновки“. І тепер Ткаченко до Ірини, Іра до Ткаченка. В обійми кинулись.

— Люба!

— Милий!

— Сволочі! Не дають змоги й поцілуватись. Розказуй!

— Ні, ти подивися спочатку, яка я сьогодні.

— Ірко! Ти така, як завжди. Ні, ти сьогодні краща, як завжди. А, проте, я люблю тебе більше, коли ти...

— Знаю. Ти зараз проспіваєш про патос соціялізму і про мене, коли я біля верстату прибрана в синій брудний спецодяг. Я ж тебе люблю, і ось для тебе так зодяглася, тому... Я не знала, що тобі буде недовподоби.

— Довподоби! Довподоби! Отже, одружуємось?

— Одружуємось!

— Вечірку влаштуємо! Хлопців усіх запросимо.

— Звичайно, любий мій! І заживемо ж ми з тобою!.. Кімната в нас буде чотири на шість. У кімнаті повісимо люстру... Там. На стінах розвісимо ось тут...—Ні, кра-

ще там!..—картини—хороші, красиві. Меблі будуть шовкові. Газову піч купимо... Столик туалетний поставимо тут, а тобі кабінета влаштуємо осьде. І до нас ходитимуть хлопці...

Перезаключення

Музика. Іринині мрії про красиве життя. Її кімната. Вона вітає в себе гостей, наших давніх знайомих. Покоївка вводить хлопців, що дивляться на вбрання кімнати й дивуються з її краси. Пантоміма.

— Шикарно житимемо! Хіба ж ми не маємо на це права? Хіба в нас тіло не таке, як буржуазне? Ти подивись: на моїй нозі шовкові панчохи не згірші, як на тих, що Сумську вечорами виміряють!

— А в цьому ти не втратиш себе, Іро?

— Ну, як ти міг про це подумати? Я продовжуватиму й далі активну комсомольську роботу.

— Я певен. Але чи не втратиш—хоч на остілечки!—ти, кого я люблю більш за все на світі? Ні, пробач,—перш за все справа будівництва. Ти ж не образишся коли займатимеш друге місце після соціялізму в моєму житті?

— Ти, моє... От не придумала наша доба нових слів для кохання! „Дайош,“ „буза,“ „зануда,“ „на ять“... Ну, хіба це слова? А хочется назвати тебе якось інакше: ласкаво, хороше й тепло. Хоч би: „ти моє сонечко, любий, дорогий“... А то ще: „кисенько“... Знаєш, така сіренька, з біленькими латочками за вушками. Ну, не можу ж я тебе „Дніпрельстаном“ чи „Есхаром дорогим“ назвати, любов моя!..

Льоня (раптом входить, перебивши в найцікавішому місці). Альо! Чим це ви підчас соцзмагання займаєтеся? Активісти! (Похмуро) Ха-ха-ха!

Іра. Льонь! Ти знаєш, яка в нас радість? Ми швидко одружуємось.

Льоня (ніби нічого не знає). Ну?!

Ткаченко. Хіба не знаєш?

Льоня (ніби здивовано). Ну?!.

Іра. І тебе на вечірку запрошуємо.

Льоня. Ну-у?!. Хіба ж мене можна запрошувати? Я вашому одружінню лише заваджатиму.

Іра (сміється). Чому?

Льоня (робить комедію). Ірино Стаканчиківно!

Іра. Трохимівно.

Льоня. Ірино Стаканчиківно! Уже третій місяць минає, вже сонце 92 рази ходило туди, „назад и обратно“, як серце моє невпинно тягнеться саме до вас, а не до якоїсь іншої нашої комсомолочки. Я вас кохаю! Я вас благаю!.. (Павза. Любовна рана відкрилась). Я до вас на весілля не прийду!..

Іра. Льончику! Ну, чому? Приходь обов'язково! (знає, чим узяти). Мармеляда буде!..

Льоня. Мармеляда? Хібащо мармеляда... Люблю, грішним ділом, мармеляду держкондтрестівську... Добре! Маєте пролетарську лапу. Прийду! Звичайно, прийду... Якщо мармеляда. Ну, цілуйтесь тут без мене!. (співаючи вибігає).

Ткаченко. Прекрасний хлопець!

Павза. Десь довго й протяжно гуде гудок. Йому вторить другий, тому третій. Перший гудок ніби шукає підтримки у решти. Потім усі разом ніби голосують за щось. Музика.

— Чудово, Ірко, виходить! Наше особисте життя так нерозривно сполучено із загальною справою, що навіть одружуємося ми з тобою саме тоді, коли наша країна рушає до соціялізму. Чудово жити, Іро! Весело й чудово!

— Серце ти моє! Пробач за вираз...

— Тоді вже не „серце“, а електромотор на тридцять два механічні коні! Ходім?

Епізод IV-й

Звичайнісінькі ліжка у звичайнісінькому гуртожитку робітничої молоді. Який він? У всякому разі „непоказовий“. На ліжках, що стоять організовані за казенним порядком, неорганізовано сидять хлопці. Хто їсть щось сухе, хто передягається, хто розмовляє. Більшість учиться. Ближче до глядача Льонько орудує купкою хлопців, що зорганізували оркестру й грають

Льоня. Музико! Перший марш! З ним ми зайдемо на одружіння. І р-раз!

Марш. Підчас гри—репліки:

— Хлопці, тихше!

— Заткни пельку ґітарі!

Андрій. Мені завтра складати математику!

Льоня. Оркестро! Слухайте свого маестра і не звертайте уваги на вибрики неорганізованого населення!

— Тихше!

Андрій. Розумієш, Льонько? Ма-те-ма-ти-ку!

Льоня. А, це шість раз по шість тридцять шість?! (Солідно). Знаю.

— Голова болить...

— Позич карбованця до получки. Рубдвадцать віддам.

— Що, затанцюємо може? Га?!

— Гадюки! Припиніть музику!

Льоня. Оркестро, стоп! Що? Припинити кажете?! Будь ласка! Маршів досить. Пад'еспанець—прекраснейший танець! (Оркестра грає пад'еспань) І танцюється очєнь лєгко.

Андрій (дивиться на Льоньку й думає). Що з ним, сукиним сином, зробити, щоб заспокоївся? Маркса хіба йому в голову пустити?!

Кожен дає поради:

— Маркса шкода: обгортка попсується.

— Ти його окропом!

— Цеглиною краще!

— Улестити!

— Уламати!

— Ублагати!

— Попросити! Може, й кине...

— Перебити он ту балабайку!

(Оркестра продовжує свою тріюмфальну гру).

— Собаку нацькувати на нього!

— Згадав!.. Придумав!.. Мармеляди йому купити!

— Правильно! Правильно! Мармеляди!

Андрій. Льонько! Льонічко! Коробку мармеляди куплю, тільки грати кинь.

Льоня (продовжує диригувати). Ти що це? Купити мене хочеш?! Спочатку мармеляду—на бочку, а потім почнемо дипломатичні переговори: вашій ноті я не вірю!

Голос великий. Кожен, хто що вчив, починає читати з книжки уголос. Розмови, оркестра, крики, співи, свист. Тут і радіо почало своєї. У кутку з двох ліжок зроблено турник, і провадяться фізкультурні вправи. Усе це з галасом і криком. Оркестра, міняючи свій репертуар, грає вже вальс. Тоді заходить Ткаченко. Він дивиться на незвичну картину.

Льоня. Туш новобрачному! Туш!

Усі зі сміхом і з привітаннями гуртуються навколо Ткаченка: першого його виряджають з гуртожитку в „сімейне життя".

Льоня. Моє поваження! Коли на розвод запрошуєте.

Ткаченко. Розлучатися покищо не гадаємо!

Льоня (згадав). Андрійко! Купи мармеляди: я жкинув грати.

Андрій. Дзуськи! Було б кинути, коли просив.

— Коли вечірка?

— Нас запрошуєш? А то сами ввалимось!

— Ткаченко, промову про ув'язку соцзмагання з народженням жовтенят!

Льоня. Без них соціялізму не збудуєш.

(У кутку зі стільця надривається) Павло: „Товариші! Товаришочки! Ребята! Хлопці! (Нарешті звертає на себе увагу). Сьогодні, в такий відповідальний момент, коли високошановний член нашого осередку...

Ткаченко (просто). Облиш, Павле! (Павло ображено сходить зі стільця).

Степан. Товаришочки! Рятуйте Ткаченка! S.O.S!

Краватку одяг. Хоч і з нашою—з фабричною!—одружується, все дно в лабети міщанства ускочить: сьогодні одружується, завтра—кенарка, голубі шпалери... За тиждень—дитина і... відірвався!.. Геть краватка й одружіння! Геть міщанство! Хай живуть славні традиції і шкіряна тужурка!

Андрій (Ткаченкові врочисто). Ти кидаєш сьогодні нас, хлопців гуртожитку нежонатих. Ти йдеш у невідоме ще для кожного з нас сімейне життя. Там ти шукатимеш своє особисте сімейне щастя. (Аж відхає). Така, на жаль, природа людської історії...

— Не бузи!

— Кажи по существу!

Маю право востаннє навчати. Може, звичайними будуть мої слова, але я скажу: Ткаченко! Ти чудовий хлопець. Ірка—прекрасна дівчина. Дай вам... Ні! Сами зробіть собі хороше життя! Але—пам'ятайте, діти нашого гуртожитку! – не все ще гаразд: не впийтесь оцим самим сімейним щастям, бо, крім вашого сімейного кубелечка, є ще комсомольський осередок, де ви мусите продовжувати потрібну нашій клясі роботу.

Льоня. Оркестро! Швидше! Приготуйтесь! Туш!.. Туш! (Ткаченкові). Я тебе люблю. Я й Ірку люблю.

— А мармеляду?

— І мармеляду люблю! Живіть собі добре й не лайтесь. (Хитро) А коли що, наші кавалерські кімнати завжди гаряче приймуть тебе знов у свої витримані, бузливі обійми!

Ткаченка підкидають з радощів угору. Весело! А потім і накрили „малою купою".

Ткаченко (йому ніяково). Дякую, хлопці! Дякую! Спасибі, ребята, за проводи! Поговоримо ще на вечірці. Усі до мене сьогодні о семій вечора! (Засоромився і втік)

Льоня. Хлопці! Слухай мою команду! Одягайсь!

Усі кидаються одягатися, хто що має, згідно з розрядом, з характером, зі смаком

— Ходім умиватись!

— Ти куди мій чобіт заніс?

— Я тобі вчора штани позичав: ти в профспілчанський ходив.

— Віддай, будь ласка!

— А я що робитиму?

— Де б це краватку випрасувати? Га?!

(Знову весело, бо знову—„гамуз").

Степан (збоку дивиться, немов сторонній. Переключення. Музика—вар'йований „Марш Буденного"). Де ви поділи славні традиції мавзера й шкірянки? Чи готові ви завтра до бою, коли сьогодні кожен краватку вдягає, сорочку нову шукає, а той уже й лакове взуття встиг придбати?!.

Андрій (Грицеві). А ти чого не вдягаєшся? Хіба йти не хочеш?!

Гриць (соромливо). Мене не звано. Як я можу...

Льоня (він усюди крутиться). Капелюх ти неколективний! Чекати на особисті запрошення: „Та будь ласка!", „Та дуже просимо: ощасливте нас!" у нас не звикли. Одружується хто? Хлопець—свій. Ткаченко ж! От усі гуртом і йдемо.

— Я вже готовий!

— І я!

— Я теж!

— Я зараз! Цю хвилинку...

Льоня. Оркестро! Приготуйтесь! Хлопці, струнко! На одружіння колективним походом кроком руш!..

Під оркестру колективно виходять. Увесь час чути їхні голоси. Чути, як лунають їхні пісні, і грає їхній самодіяльний „джаз" (через радіо).

Епізод V-й

Прибрана кімната Ірини й Ткаченка. Сьогодні їх одружіння. Зібралися всі хлопці-комсомольці, їхні товариші й товаришки. Серед них Лоля. Увесь сенс її життя (хоч вона й працює на виробництві)—в красивому вбранні, у цікавому молодому „джентлменові", що вмів би добре „під ручку" ходити й чарлстон танцювати. Між іншим,—Іринина подруга.
За столом закінчують вечеряти. Всім дуже весело. Усі задоволені з щирости та вміння хазяїв, їх бо вони так люблять.

Секретар. Товариші! Угамуйтесь! Як і на зборах, так і тут, у цілком приватних і, звичайно, неофіційних умовах, ви поводитеся надто буйно.

Льоня. Романе! Хоч тут—у цілком приватних і, звичайно, неофіційних умовах покинь свій казенний тон і будь не як на зборах!

Степан. Я себе якось дивно почуваю. Здається, граю якусь невідому нікому ролю...

Андрій. Та кинь, нарешті, гратись у старі традиції. Їж! Веселись! Краще буде...

Іра. Хлопці! Залишається чомусь ковбаса і навіть

консерви. Це нікуди не годиться! Для вас наготовлено. Їжте, бо все дно викидати!..

Ткаченко. От так хазяєчка! От так увічливість! Хіба ж так дорогих гостей частують? Треба, приблизно, ось як: гості мої любі! Вельмишановне товариство! Їжте, скільки хочете! Вистачить... (До Іри) Іро, хазаєчко люба!..

Гриць (до Катрі). Вчора я бачив, і... ти розумієш, Катре?.. Як ви терпите оце?! Коло найбільшої крамниці, де у вікнах самого товару на мільйони повиставлювано, я бачив старого дідугана, що просив на хліб собі, бо, очевидно, хворий... старий... Катре! Хіба ж так?! Як же це?!

— Передай ковбаси! Он... тої! Любської!

— Налий ситра трохи!

— Льонь, затягуй!

Пішла пісня:

Витанцьовують, сміються—
Дзвінко—дзвінко!—молотки
Про весілля революції,
Цоко-цоко-цокотки!
Міх задихався (не встигне!),
Важко, важко міх зідхав...
Грохотіли десь машини,
Я з товаришем кував*).
(і т. ін.).

Хлопці поволі встають із-за столу, розсаджуються по кімнаті.

Андрій (до Лоли). Чого ви сумні такі? Чому невеселі? Хіба разом з нами вам не радісно?! Не весело?!

*) „Цокотки“ муз. В. Борисова.

Лола. (Вона часто розмовляє якось томно: як „зірки“ в кіні грають). Ах! Ви розумієте? У мене настрій сьогодні... не такий... Потім—ви знаєте?—я просто не звикла до такого шумливого товариства.

Андрій. Може, я зможу стати вам у пригоді?

Лола. Ах, що ви!.. Що ви!.. Давайте краще про кіно. Вчора я бачила Нату Вачнадзе... Ви розумієте? Давайте сядемо он там...

Дедалі настрій іде вгору. У підвищеному тонусі співається другу пісню:

Металем горно диха знов!
Вогнем ковтає власний гнів...
. . . .
Хазяїн тут! Він - тут. З його руки
Нитки до се...*)

На високій ноті різко обривається. Міняється світло. Стає темне, синє чи зелене або фіялкове. Тихо-тихо.— Тільки пісня.

1. Ой, подруга—ненажора:
Ти й одбила ухажора,
Я любила, ти й одбила...
Я би так не зделала!
2. Ой, надіну чорне платтям,
Надєвай, подруга, й ти!
Нас мільоночки побросали,
Треба новеньких знайти.
3. Не ругай мене, мамаша,
Що я пізно гулять хожу,
Я ж последній год гуляю,
А то замуж увойду.

*) Пісня „Депо“ муз. В. Борисова.

4. Не ругай мене, мамаша,
За помаду, за духи:
Не сама ж я їх купую,
Покупають женихи.
5. На столі стоїть чорнило,
А в чорнилі два пера,
Давай, детка, розойдьомся!
Не скучай ні ти, ні я*).

У темряві розходяться парочками. Хто куди.

Переключення.

Ткаченко (різко). Ну, ну, що таке? Всі сюди!

Знову біле світло.

Давайте гру якунебудь колективну! Льонь, на, мармеляди! Зачинай!

Знову вертаються всі до гурту, ніби нічого не було. Правда, Лола неохоче відпускає Андрія, проте, так само робить кожна.

Льоня. Ех ви, жучки індивідуалістичні! Ніякого розуміння колективности у вас нема. Кожен—хап! Під ручку! У темряву! У куток! Хазяї!... Для народу більше світла! Почали. Оркестро, де ваші струменти? Кавалери, де ваші дами? Ан-тра-ша!

Танки. Веселі гри. Під цей час репліки:

— Не дави ногу! Де ж твоя інтеліґентність?
— Катре! Тепер зі мною.

---

*) Мелодію і слова передано мені Д. В. Фрейчко. Вона їх записала на селі на Запоріжжі.

— Іро! З чоловіком встигнеш.
— Сховай сорочку! Вилазить...
— Лоло, я з вами! Добре?
— Прошу!

Танки. Підчас їх бузи багато. Настрій у всіх веселий, черезкрай. Тільки Степан сам стоїть і дивиться, головою хитає. Проте, і його підмиває йти в танок. Зрештою, не витримав і... пішов.

— От, тобі й Степан!
— Здорово!
— А де твої традиції?
— Значить, у міщанство? Так?!
— Де ж ти танцювати вивчився?

Степан. А ну, вас! Хочу танцювати, і точка! А про міщанство після розберемо.

Льоня. Хлопці! Що ж це ми сами граємо, а он скільки публіки сидить і тільки дивляться. Треба і їх активними зробити.

— Та вони сюди не вмістяться.

Льоня. Ну, тоді ми їм загадок загадаємо.

Усі сідають до глядача обличчями, ногами в оркестру.

— Льоня. Н-ну, скажіть: коли собака буває зайцем? Ага! Не знаєте?! А що стоїть посередині землі? Теж не знаєте?! А якого каменя не буває в морі? Не знаєте?! Ну, тоді таке скажіть... Перше—звичайна собі приголосна літера, друге—улюблений на заході напій, а разом що?

Зосеред глядачів—Ми!

Льоня. Хто ми?

— Тром.

— Угадав! Чого заваджаєш? Нехай вони вгадають.

— Та вони ж не можуть!

— Не можуть?! Ех, ви! А ще й глядачі! Соромно нам на вас дивитись!

І загальні веселощі вилились у фізкультанок. Тільки скінчили, а тут

Лола з пропозицією:

— А чому б нам фокстроту не затанцювати?

Іра. Фокстроту! А чому б, справді... не затанцювати...

Ткаченко. Чому?!. А тому, що — знаєш? — незручно якось: танок усе ж буржуазний.

— А чому його по всіх театрах танцюють? Театри ж пролетарські!

Льоня. Це в них „разложение буржуазии“ називається.

Ткаченко. От—бачиш? — „разложение“... А нам, навпаки,—ми народ здоровий!—нам нема чого розкладатись!

Степан. О! Я ж казав?! Спочатку вальс, потім фокстрот, а згодом і від роботи комсомольської...

Андрій. Та киньте бузу з цим фокстротом! Давайте краще... Ну, вальс, хоч би!..

Секретар. Товариші! Одружіння—річ прекрасна, але завтра робота. Сами знаєте—змагання, і не можна допускатися прогулів.

— Звичайно!

— Вже й час...

— Побузили, і годі.

— Молоді, бувайте здорові!

— Вітаємо!

— Вітаємо!

— Вітаємо!

— Бажаємо всяких благ!

— З комсомольським вітанням

— Хлопці! Молодим одруженим парубоцьке ур-ра!

— Ура!

— Бувайте!

— Надобраніч!

Ткаченко й Іра сами. Фіялкове світло.

Іра. Починаємо особисте життя!

Ткаченко. Вступаємо в особисту п'ятирічку!

Фіялкове світло різко міняється на яскраве біле. Десь співи хлопців, розходяться по домівках.

КОЛО ДРУГЕ

Епізод VI-й

Увечері коло завідського клюбу, де сьогодні кіно, чутко оркестру. Ірина й Лола сидять.

Іра (про себе)... двадцять п'ять відсотків... мінус... так... сімдесят п'ять карбованців.

Лола. Ти що оце вираховуєш?

Іра. Та мене от бюро до бриґади призначило...

Лола. До ударної? По соцзмаганню? Ну, а там розцінки хочуть знизити, щоб довести...

Проходить компанія хуліґанів.

— Дівчата,

— чому

— сами?

— Чекаєте?

— Чекають.

Лола. Катісь! катісь, звідки прийшов!

— А хорошенькії!

— Бабец на славу!

— Дозвольте присісти?

Іра. Товаришу, не приставайте, бо я міліціонера покличу.

— Ух, яка серйозна!

— Комсомолка чи що?

— Та ні,

— приставляються.

— Ти дивись, як зодягнена! Хіба їм лакове дозволяють носити?

— Не дозволяють.

— Авжеж.

— Прощайте, дівчатка, ми ще зайдемо!

Іра. От так усі! Чому, як комсомолка, то вже й не можна, припустімо, лакерки носити, чи там шовковий джемпр одягнути? Ти дивись, Лоло, у мене не погана фігура? Правда? І „на мордочку", як у нас кажуть, я теж не погана. Так, виходить, коли я маю комсомольського квитка, так я мушу завжди носити комсомольський спецодяг—червону хустку і шкірянку?! А, може, ще й чоботи сезону 19-го року носити накажете?!.

Павза. Музика—сантиментальний вальс

Лола. Іро, я тобі прямо дивуюсь. Це я можу тиждень не їсти і мати шовкове—бачиш?—убрання. Це я можу місяць на сухій їжі перебути заради коверкотового пальта, а ти кваліфікована робітниця: ти ж стільки заробляєш! Ти вмієш так прекрасно обставити себе в житті! Ти хочеш бути красивою, ізящною, такою... радіом передається фокстрот) ну, культурною. Так чому не розумію, ти не ходиш з нами танцювати?

Іра (після павзи). Бачиш, я спочатку думала, що це якось... те... незручно. А проте, в цьому нема нічого поганого.

Лола. Ірусю! Ти підеш з нами сьогодні! Там фокстрота—навіть чарлстона!—вже вміють. За фокстрот —ти знаєш?—я одержала першу премію—таку красиву коробку смачних цукерок. А от чарлстон, щоб туди-сюди ногами, не дуже виходить.

Проходять:

— ... змагання, це, брат, во! Вельосипедний ми обгонимо.

— Факт!

— У них на п'ять собівартість, а в нас на два з половиною!

— Звичайно, змагання, це брат...

Іра. А як же мені все ж таки бути? От на двадцять п'ять знижують, а я собі пальто з коверкоту замовила.

Лола. З коверкоту? З якого?! Невже закордонного дістала?! А колір який? Малюнок красивий? По чому метр брала?

Іра (не звертає уваги). Завтра мають ще килима принести. (Знову вальс) Ткаченко лається. Каже:—„нащо?" А я хочу, щоб було красивіше... Як же я тепер без оцих відсотків упораюсь?

Лоло. Та плюнь ти на це діло! Та й нащо—не розумію!—тобі змагання? Коли б заробити можна було більше, тоді так, а щоб у тебе та твої власні гроші крали...

Іра. Ти, Лолко,—дурна. Я колись за це зубами гризлась, і щоб відразу... в один момент... ні! (павза). Чому мене ніхто не розуміє, Лоло?

Лола. Треба тобі позбутись оцих думок. Ми

підемо зараз. Підемо? Зараз? Танцювати? Так? Ой, весело!..

Іра. Ні, не зараз... Хіба що...

Переключення

Вбігає гурт фізкультурників.

— (розкотом) Ха, ха-ха, ха-ха, ха-ха!

Хороше стреновані тіла вражають точністю і чіткістю рухів. Фізкульт-акт. Вільні гімнастичні рухи. Почуття бадьорости, легкости, веселости.

Переключення

Танц-кляса. Збившись докупи, хлопці й дівчата мляво рухаються у фокстроті.

У цей час поміж Ірою й Лолою:

Лола. Іро!. Ну? Ходім!

Іра. Не піду.

Лола. Іро, я сама піду!.. Ти розумієш? Оцей мотив мене дратує. Чуєш? Та-ра-ра рім-та-та! Та-ра-та рім-та-та! Я не можу на місці встояти!

Павза

— Іронько, ну, ходім! Ніхто ж не взнає, що ти тут.

Павза

— Ну, не хочеш? Так би зразу й казала. Ну, бувай!

Іде танцювати. Чарлстон. Вагаючись згодом до них приєднується Іра. Її стрічають оплесками. Молодий наодекольонений „джентлмен" цілує їй руку й, схопивши у свої спітнілі обійми, іде з нею в танок.

Боротьба: Фокстрот і фізкульт, фізкульт і фокстрот. Фізкульт переміг.

Епізод VII-й

Засідає вдарна бриґада молоді вальцівного цеху.

Андрій. Так от, товариші. Тепер ясні завдання бриґади? Раз цех наш ударний, значить, усе треба робити в порядку вдарному.

— Правильно!

Гриць. Як це так: в ударному? Це що значить, що коли я за день, припустімо, можу зробити от стільки, так тепер я вдарно мушу зробити он стільки?!

Андрій. Так! Так! Ми мусимо всьому світові довести, що наша республіка може й збудує таки соціялізм!

Павло. Соціялізм це—ще коли, а ми сьогодні страждай...

Секретар. Не можна заради добробуту сьогоднішнього дня жертвовати щастям завтрішнього, тим паче, що сьогодні це добре тільки для тебе.

Павло. А соціялізм хіба не для мене?

Секретар. Для тебе, але й для всіх!

Андрій. Ми будуємо завтрішній день і для прийдешніх поколінь!

Льоня. Ну, хіба ти цього не розумієш?

Гриць. Дайте тоді слово. Хочу все розказати.

— Та дайте ж йому слово!

— Нехай село висловиться!

— Та що ви до нього чіпляєтесь? Він же хороший: свій хлопець.

— Тільки по-селянському плутаний.

— Психологія в нього така. Все маштабами хати міряє.

— Час уже, товариші, інтересами держави думати!

— Говори, сіромахо!

Гриць (починає, по-селянському, повільно). Так виходить, що оце й є вдарний цех? Дуже добре. Щоб, значить, ударяв по всіх недоліках! Щоб не курив підчас роботи й усяке там. Розумію і, як свідомий робітник, приймаю. Але далі дивіться, що у вас получається.

Секретар. Ти чому ввесь час викаєш? Ти ж хіба не з нами? Не разом?!

Гриць. З вами, то я з вами, а тільки...

— Що „тільки“?

Гриць. Не дуже погоджуюся з вашими пропозиціями! Он що!

Павло. Мовчи, дурний! Ти ж більше матимеш, бо більше виробиш.

Гриць. Он що! Коли за це платитимуть більше, тоді—прошу! будь ласка!—робіть, як хочете. Я згоден.

Андрій. А справа саме й полягає в тому, що ми пропонуємо, щоб наш цех на двадцять п'ять відсотків знизив собі розцінки й перейшов на гіршої якости матеріял. Сами знаєте, розцінки в нас завеликі. Ми стільки не виробляємо.

— Як це так знизити?!

— Правильно-о!

— Хіба ж отак можна, щоб на гіршому працювати?

— Покажемо старим, що вміє комсомолія!

— Ура!

— Розцінки знизимо, заробіток такий самий залишимо.

— Звичайно!

— Краще працюватимемо.

— Перед Енним заводом—сором. Викликали нас на змагання, а ми ще й досі продукційність праці не підвищили.

— Ми на це не підемо! Це—крадіжка в нас грошей, що їх нам дала держава.

— Що ж ми дурні, щоб у самих себе заробіток зменшували?

— Державі й так вистачить!

— Дайош зниження розцінок на користь соціялізму!

Шум, сварка. Більшість—за, меншість—проти.

— Гриць. От тепер я вас і зрозумів. От тепер ви свої карти мені й розкрили. Так це значить: працюй на вас, як сукин син, та ще сам собі й гроші зменшуй?! Знав би таке, ні за що таке чортовіння на своє хазяйство не зміняв би!

Андрій. Заспокойтесь! Давайте спокійно обговоримо.

Гриць. Та хіба можна спокійно? Пробі! Рятуйте! Грабують! Треба кричати... І хто грабує? Сами себе. Дурні ви! Ідійоти!

Андрій. Ні, ти мусиш знати, що й для тебе це! Для всіх селян! На селі—радгоспи й колгоспи, соціялістичнй сектор серед дрібних хазяйств. На заводах—ми, ударні бриґади, передовики соціялістичного наступу на безпорадність, на вікову традицію праці на хазяїв. Господарі тепер—ми, і робимо лише для себе, для кращого, для всіх!

У цей час перед Ірою осторонь

Переключення

З'являється червоноармієць, наставивши рушницю наперед.

— Хто йде?

— Пропусти! Свої! Червоноармієць 4-ої стрілкової дивізії Ярина Медведева.

— Пароль?

— „Дайош Перекоп“!

— Це—колись. А зараз?

— Будуємо соціялізм.

— А ти?

— ...я теж...

— Де? Вдома?! У красивому житті?! Серед м'яких меблів та килимів?! Для себе будуєш?..

— Для себе... І для всіх... Я заслужила! Ти пам'ятаєш про це?

— Знаю. Це колись було. Пропустити не можу.

— Я ж...

— Пропустити не можу! Відійди!.. Хто йде? Стріляти буду!! (Затвором—цок)!

Переключення

Знову Ірині мрії про красиве життя. Її кімнати, її вбрання, її можливості жити так, як того вона хоче. Усе це раптом ламається...

Андрій. Справа, товариство, не в розцінках, а в нових формах нашої праці. Справа в тому, що ми оголошуємо себе вдарниками, соціялістично підтягуємось, не припускаємо ні прогулів, ні спізнень, ні браку, ні пу-

стопорожніх розмов, ні куріння. Ми—бойці за промфін плян! Наша мета—створити вдарні села, заводи, всю нашу країну.

— Правильно!

— Чого бузиш? Голосуй!

Льоня. І, як додаток, дозволь мені, щоб наш цех... цілком увесь і сповна!.. на півтора місяця!.. На позику „п'ятирічка в чотири роки"... Щоб, значить, довести!

— Здорово буде!

— Льонька молодчага!

— Вірно!

Андрій (радісно). Хто—за?

Голосування

Всі, крім Іри, Павла й Гриця!

Андрій. Іро, а ти?

Павза

— Що з тобою, Іро?

Іра мовчки передає заяву Андрієві, трохи хитається, хоче щось сказати, мовчки відходить.

Іро! Ірино! Товаришко Медведева! Ну, й чорт з нею!

Степан. Я ж казав! Ось, милуйтесь: активна комсомолочка.

— Що з нею сталось?

— Треба б, хлопці, дізнатись...

— До „краси" потягло. Танцюльки на перешкоді революції стали!

Андрій. З комсомолу з-за кількох карбованців! Відірвалась... Боїться... красиве життя втратити. Теж комсомолка! Аж соромно. А ще зі стажем. З 19-го. Активістка. Батько—робітник. Комсомол на побрякушки?! Воші на фронті забула?! Соціялізм геть!? На шовкові панчохи!? У!..

Обурення колективу переключається на музику.

Хороша!

Павза

Добре!

Павза

Хто—за?.. Ні, вже голосували! Хто—проти зниження розцінок?

Боязко вгору одна рука:—Павло. За ним Гриць. Музика

Епізод VIII-й

Кімната Іри та Ткаченка. У них розмова.

— Я... подала заяву.. вийшла з комсомолу...

— Ти?.. Що?!.. Ти? ти?.. Ти, Іро,... Ну, нащо ти так шуткуєш?

— Ні! Я кажу серйозно. Розумієш?

— Ні чорта не розумію!

Десь за вікном голос під ґітару співає: „Был ты сахарний, медовий, аметиставай".

— У чому річ? Я й поза комсомолом зможу!..

— Ні чорта не зможеш!

— Ось ти й лаєшся. Хіба вже не любиш?

— При чому тут—„любиш“? Ніжності геть! Розмова йде про те, що наша особиста соціялістична п'ятирічка завалилась...

— Кинь! Я—вільний член робітничої кляси. Я—активна його робітниця, і не за цих сухих днів, а з того ще часу, коли прямо із з'їздів ми йшли на фронт, де Махно, білі, зелені, де воші...

— Ти можеш не перелічувати своїх подвигів у минулому! (іронічно) Я знаю: ти—герой...

— Ні, я мушу перелічити! А тепер я роблю, як хочу! Соціялізм? Ну, хіба я проти нього?! Отже, його й без мене збудують. Збудують ті, що тільки і вміють співати про індустріялізацію, будівництво, а сами справжньої рушниці ніколи не тримали в руках!..

— А коли завтра ми всі відмовимося працювати? Тоді ж як?!

— Я за всіх не знаю. Я досить боролася за це. Я маю право на відпочинок, на хорошу кімнату, узорчасті шпалери, блискучу люстру. Я вдобула собі право на красиве життя!

— Іро, ти говориш, як справжня міщанка!

— Я не міщанка і нею бути не можу. Я—з сім'ї робітників. Я—стопроцентна пролетарка!

Десь під ґітару співають: „Дела нет мне до такова, до речистава...“

— Хіба ж я знав, що оці речі віднімуть тебе в мене, у нас усіх? Хіба я дозволив би розвішувати їх тут? (злісно вриває картину). Буржуазія і в речі вклала свій дух. Вони обплутали тебе! Вони звели з глузду...

— Ткаченко!

— ...нашу Ірку!

— Облиш! Не аґітуй і не роби, будь ласка, доповідей! Обридло! Досить!..

— Я був сліпий дурень, коли брався з тобою будувати особисте щастя...

— Ти вже мене розлюбив?

— Ти, Іро,—зрадниця, міщанка і... сволота! Так роблять тільки сволота й мерзотники!

— Ткаченко!

— Іро! Іро! Ти ж бо знаєш, як я тебе люблю...

Вже під самим вікном голос і ґітара:

Ты раньше был радней раднова:
Дароже, чем атец и мать!
Пришлось, как недруга лихова,
Тебя от сердца отогна-гать...
Дела нет...

Ні, Ірко... Ні... На жаль... Я... Ти розумієш... Я люблю! Не можу!

Павза. Вони востаннє одне біля одного.

— Ти б краще вмерла тоді, ніж тепер от таке...

— Навпаки. Я заробила собі право на життя. Я бачила смерть, як бачу тебе. А ти бачиш лише свої домни і думаєш, що це—революція.

— Я тебе люблю, Іро! Розумієш? Люблю, як жінку, як товариша... Але, коли ти зраджуєш загальну справу, я йду від тебе: йду до домен і мартенів перетоплювати свою любов на оцей,—як ти його звеш?—„казенний оптимізм п'ятирічки“!

Рожеве тло в Ірининій кімнаті затяглося темним. Гітара. Голос:

Пращай! Иди свєй дарогой!
Другой не будет. Так и знай!..
Ты только прошлава не трогай
Да лихом зря не вспамина-гай!
Дела нет...

— Іро, Іронько! Прощай!.. Іду!.. Крім загальних фраз, що їх на кожному плякаті видруковано, я тобі нічого не скажу. Бо той, хто за загальним—може, і штампованим — гаслом не почуває дихання революції, той—не революціонер! Ти подивись уважно кожну рейку що її випускають вальці. Та що говорити! Ти тепер уважно дивишся на шовки й оксамити, а рейки так... для декорації...

— Ткаченко, ти мене мучиш!..

— Ти—сволота! Я тебе люблю... Але так: ти—сволота! Зрадниця! Шкурниця! Міщанка! Рвач!..

— Геть! Іди геть! Я не дозволю...

— Залишайся... Котись собі до соціялізму в м'якому купе спального вагону! А ми вже поїдемо на даху теплушки революції... Прощай!.. Ірко!..

Ірина сама. Убрання кімнати світиться зсередини якимсь привабливим світлом. Іра не плаче. Ні. Навпаки, вона дивиться в люстро. О. вона, справді, красива. Чи варто їй міняти оце на якесь там будівництво? А пісня все про своє. Так само гітара, голос:

Зачем насмешкаю атветил,
Абиду ласкай не ценя?
Да разве без тебя на свете
Друзей не будет у меня-га?!.

Дела нет мне до такова,
До речистава!..
Был ти сахарнай, медовай
Аметиставай!
Да, в душе пажара нет.
Патухло зарево...
Пой, звени, мая гитара!
Разгаваривай!.. *)

А підчас пісні кімнату Ірини затягує чорне тло. І, як вона не трималася за люстру, тло підіймається вгору і закрило кімнату. Ірина впала, не маючи сил боротись. Упала штучна квітка, що її випадково зачепив чорний оксамит, підіймаючись угору.

Епізод IX-й

Завком. Кілька столів. За столами—Ткаченко, голова завкому й інші. Кінець робочого дня. У кімнаті великий галас, бо увесь час рух робітників, що приходять сюди у всякій справі.

Голова. Ткаченко! Радість!

— Ну?

— У нас у мартені жадного прогулу сьогодні! І наш цех від сьогодні—вдарний!

— Товаришу голово! Мені б місце в будинку відпочинку!

— Ладно, добре, хорошо. Прізвище?

— Хлопці, сюди!

— Давай підрахуємо.

— Петро зробив на 30 більше.

— У Куниці на стану на тонну більше.

— А в мене верстат попсувався...

*) Циганський романс Вал. Кручініна.

— Значить, пересічно...

— Та де там пересічно? Ось іще відомості.

— Петро—на 10. Русланов—на 15. Сіромаха—на 22. Ого!

— Це ж який? Гриць?!

— Так.

— Бриґада, що збирає утильсировину, ганебно працює. Товариші, так далі не можна! Сами знаєте, що цей бруд—це золото. А за золото дають трактори.

— (мовчить)

— Товаришу голово! От ми...

— Значить, від імени...

— Так я й кажу: від імени... соромно нам!

— Пацани обігнали!

— У них 30, а у нас 25!..

— Так ми теж, щоб в ударну нас.

— Ширше дорогу робітничому винахідництву!

— Ти чого це розкричався?

— Не бачиш? Проєкт удосконаленого повітродува несу.

— Покаж!

— Приймаю передплату на позику „п'ятирічка за чотири роки". Поспішайте, товариші, бо на Енному заводі на 400 тисяч підписались!

— Підпиши мене!

— Мене на місяць!

— А я в цеху.

— Мене теж!

— Ми їм покажемо, чий батько дужчий: на 500 тисяч махнемо!

— Товаришу Ткаченко! Як це так можна? У мене стаж 40 років,—сталеваром працюю,—а мене вдарники безвусі, що тільки ФЗУ поскінчали, обігнали...

— Змагання! Змагайтесь і ви!

— Та хіба за цими шкетами встигнеш?

— Бриґада електриків вносить пропозицію урядові: випустити позику культурного будівництва! Хто нас підтримує?

— Я!

— Я!

— Ми!

— Ми!

— Ми теж!

— А ви? (до глядача)

— Коли вже наш будинок буде скінчено? А то мене в підвалі ледве щури не з'їли?

— Чекай! За тиждень і переїдеш.

— Усі на боротьбу з витратами у виробництві!

— Товариші! Передплачуйте позику „п'ятирічка в чотири роки"!

— Ширше рух ударних бриґад!

— Будь перший у боротьбі за промфінплян!

— Викривай клясового ворога, що проліз до нас на завод!

— Бриґада молоді вальцьового цеху знижує собі розцінки і викликає бриґади доменників та електриків!

— Прийняти!

— Електрики ні за що не відстануть!

— Завтра о другій збори цехделеґатів першої зміни,

— Альо! Ну, завком. Зараз покличу. Ткаченко!

— Квитки до театрів: Березіль, Червонозавідський. Є до опери Музкомедія, нова, українська... Тром!

— Тром!

— Дайош Тром!

— Як чудесно жити за часів будування!

— А ти без поезії! Працюй краще!

— Пишіть до нашої газети!

— Я хочу віддати дочку до ФЗУ. Хай на слюсаря вчиться!

— Добре. На, папір, пиши заяву.

— Ткаченко, що робити? Ти уявляєш: ми за два дні маємо понад 200 заяв до комсомолу!

— Знаю. Вчора й бесемер оголосив себе комуністичним цехом, а сьогодні вугледробарка збирає підписи для того ж самого.

— Так. Але колектив не готовий.

— Так. У цьому винний, певно, ти, як секретар. Колектив, значить, не встигає за темпами.

— Але цього не можна було чекати...

— То й добре! Дайош 100% робітничої молоді до комсомолу!

— Товариші Ріпка, Куронатенко, Сичук, Степанів, Ольховик, Григоренко, робітники ремонтно-механічного цеху, добровільно зголосилися їхати на село. Товариші глядачі! Як у вас справа з поповненням села пролетарськими кадрами?

— Товаришу Ткаченко! Чув я, що ви оце тут змаганням заправляєте, щоб соціялізм швидше. Так я теж, хоч і старий, але теж до ударної записатись. Ой, хлопці,

хлопці! Чому ж ви старого не спитали? Може, й він ще користь дати зможе!

— Зможе!

— Ура!

— Качать товариша Чепурного!

— Качать!

— Ура!

— Ну, а у вас як?

— Рапортую; працюємо комуною. Одна спільна розрахункова книжка на ввесь цех. Припинився брак, прогули й недбале ставлення до струментів. „На ять“ працюємо!

— (до глядача) А ви?

— Товаришу Стеценко! Ось вам зведення за дводенку по домнах №№ 2, 3 і 5.

— Ну, як? Добре?!

— Та ні... Створюється загроза прориву! Лише 80% промфінпляну. Це може за декаду стати...

— От темп! А завод іде кандидатом на червону дошку. Всі цехи дають 103% завдання, а ви от тільки 80!..

— Знов заява. Хм! „Прошу вираховувати з мене на протязі 5 років зарплатню за один день на користь“... Хм!

— Товариші! Група інженерів і техніків вальцьового цеху оголошують себе вдарниками, і у відповідь шкідникам та зрадникам фронту соціялізму група подає заяву про вступ до партії. Ми не можемо!..

Оплески покривають промову. Пісня: *)

*) Вірш Віктора Вера.

Майбутнє
на карту!
В прорив
— атаку!
Нижче вартість!
Вище
— якість!
Завод із заводом,
з верстатом
верстат!
В атаку молодь
ударних бриґад!
Завод із заводом
плече-в-плече!
Складай угоди!
— Хто ще?
Всі за кожного!
Кожний
— за всіх!
Втомивсь?
— Не можна!
Рівняйсь
на передових!
Щоб маршем!
Щоб рухом!
Щоб враз!
Товаришу,
руку!
Гаразд?!

КОЛО ТРЕТЄ

Епізод X-й

Той самий гуртожиток, що і в IV-му епізоді. Дія починається точнісінько так, як і в IV-му епізоді. Хтось їсть щось сухе, хтось передягається, хтось пише, читає, розмовляє. Ближче до глядача Льонька ору:ує купкою хлопців, що зорганізували оркестру. Грають.

— Не хочу більше грати!

— Досить!

— Обридло!

— Чому не хочеш?

— От у нас груба... На красоту все! Вчора вигнав 8 карбованців.

— Ого!

— Оце здорово!

— Так, а завтра думаю до 10 нагнати.

— А браку скільки?

Гриць. Цікаво, а хто ж дістане премію Веренга? Ти за неї не чув?!

— Ні. Це що таке?

— А Веренга призначила тому з метальозаводів, хто краще проведе змагання, дати премію щось із 100 тисяч.

— А гроші ці?..

(упевнено) Нарівно поміж тими робітниками, що йдуть перші в змаганні.

— Значить, на нас!..

Радіо в цей час передає чергове зведення про хід соцзмагання

— А ми—холера їм у бік!—доведемо все ж таки, що ми здатні! Енний завод аж запищить у нас, коли ми змагання серйозно двинемо!..

— А що? Чи швидко це скінчиться? Га?!

— Це ж що?

— Та змагання. Ну, змагання вчора, сьогодні... Коли ж воно скінчиться? Усі ж кампанії кінчаються.

— Ой, дурка! Хіба ж це кампанія? Це мусить бути постійне напруження наше, з яким ми, кінець-кінцем, переможемо й...

— Зустрів я вчора бабу... Красоти неописуємої! Розумієш? Гуляли ми з нею. У кіно водив...

— Ну?

— Ну-у?

— Ну, й як?

— Та так... Не вийшло. Буза!

— А в нас у бесемері—знаменито. Змагання, так на всю шир розвернулось. 18 ударних бриґад! О, брат! Обговорювали п'ятирічку нашого заводу. Розумієш? Аж голова болить, як про ці цифри подумаєш. Та ми за ці роки—чорт зна куди!—посунемось!..

— І чорт навіть не зна. А ми знаємо! Ясно і просто: до соціялізму! Факт!..

— Да, посунемось. А масла мало. А м'яса не дають. Будують, а жити нема де. І в церобкоопі вчора трьох копійок решти не додали...

— Чудило ти! Та хіба ж так має право розмовляти член пролетаріяту? Который передовик! Который авангард! І который сопля виявляється...

Ніна. Розказати вам, дівчата, казку?

Лола. Казку це—нудно. Ти б щонебудь із життя.

Ніна. З життя хочеш? Добре! От ходили—ходили наші дівчата. Удень працювали. Всі ударницями були. А в декого так змійкою і проповзали інші настрої. Хто за шовкове всю получку віддавав. У кого інтереси далі хлопця або кіна в клюбі не сягали, а хто й...

Лола. Ти б краще казку, а то що ти про нас кажеш?

— Хай веде далі.

— ...Хай розказує!..

Ніна. Ну, от. Ходили—ходили наші дівчата і думали. Он одна пити почала, друга робфак кинула, а ту, що вагітною Сенька залишив, під трамваєм знайшли...

— ... Під трамваєм?!

— І надумали наші дівчата:—„Доки такий розлад буде? На заводі так ніби все гаразд: ударниці всі, активні, а як пішли зі зборів,—кожна за своє, по-своєму, для себе.

— ...вірно ти говориш, Нінко!..

— На жаль, вірно. Ножиці в нас—виробництво й побут. Там ми соціялізм будуємо, от він пляном передбачений, а тут...

— Погано живемо! Самостійно. Для себе тут живемо. Ірка пішла. Їй що? Вона—кваліфікована. Своє

особисте здобула, і крапка. Кватирю, вбрання хороше має й на все плює. Ні, так не можна! Треба...

— От у тім то й справа, що треба. Я вам це... Дівчата! Давайте бузу кинемо! Я пропоную організувати комунку. Першу комунку дівчат на нашому заводі. Заробіток і все чисто нарівно! Це значить, щоб Ірин у нас більше не було!

— Я—за!

— Пиши мене!

— Я не відстану. З усіма!

Лола. А я не хочу! (Через радіо фокстрот) Мені б шовкове... таке, як у Ірки...

Випадкова хвиля закордонної станції, що грала фокстрот, перебилась нашою передачею чергового зведення про хід виконання промфінпляну. Вибігає Павло, похваляючись своїм новим коверкотовим костюмом. Звичайно, за останньою модою

— Ти де такий костюм купив?

— Хлопці!

— Сюди!

— Дивись!

— Скільки дав?

Павло. 150! За два тижні змагання.

— Треба буде й собі такий...

Павло. Льонько! А я тобі мармеляди купив.

Льоня. Це з якої радости?

— Так! Заробив... Ну, і вирішив тобі подарунок!..

— Я від дряні нічого не прийму!

— Хто дрянь? Це—я?! Ах, ти...

— Так! Ти! Ти — найсправжнісінька дрянь! Ти— в ударній бриґаді?

— Так. Ну, так це хіба...

— Це—добре. Скільки заробив?

— 200...

— На позику підписався? В осередок за скільки не платив? У касу гроші віддав? Костюм усе?!. Відпочивати здумав?! У своїй кімнаті соціялізм зробити хочеш?! Дрянь ти, хоч і в робітничій блюзі! Дрянь! Не наш ти!..

Знову радіопередача. Концерт. У кутку посварились:

— Ти чого чіпляєшся? Думаєш, коли твій механічний, справді, на 6 знизив, так ми на 5 не зможемо?!

— Звичайно не зможете! Ви тільки й можете, що співати!

— А ви за дівчатами бігати!

— Сам ти дівчачура!

— Хто? Я?!

— А хто Нюрку кинув і аліменти не платить? Ти чи я?!

— А ти зате голи на футболі пропускаєш!

— Це я пропускаю голи?! Ах, ти...

— Та ти не тільки голи... Ти й молотка тримати не вмієш: гвіздки в дірки забиваєш.

(Бійка)

Павло. Киньте, хлопці! Є новина!

— Що саме?

— А ну?

— На Енному заводі якесь стерво з їхніх такий верстат винайшло, що, кажуть, продукційність на 150% збільшується!..

— Та ну?

— От так уклепались!

— Ну, й що з того? Справа не в окремому заводі, а в загальному підвищенні. А ти, дура, злякався?

Гриць. А премія все ж таки ф'ї! Полетіла! Лови!..

— „Обидно и досадно"...

— „...До слез и мучений"...

Значить, ні чорта тепер не вийде!.. Можна, й змагання кидати; все 'дно, скільки не жени, не обженеш!

— Ет'да...

— Значить, ми з носом?

Льоня. Це хто з носом?

— Значить, нас обійшли?

Льоня. Це що пролетаріят обійшли?

— Обійшли...

— Угробили!..

— Значить...

— Га?!

Обурення колективу проти рвачів переключається на музику.

Епізод XI-й

Куток гуртожитку. Пиячать Павло і Гриць.

Гриць. Обженуть! Не дадуть нам на перше місце стати...

Павло. А про гроші забув? Гроші по їхніх кишенях розсиплються. Ми й дзвону їх не почуємо, як і брязкотять!

Гриць. Так чого ж ми тоді гнали? Думали: все ж таки за цю гонитву хоч премію одержимо.

Павло. М-да.

Павза

Павло. У мене є плян. Тільки я не знаю, чи можна на тебе звіритися?

Гриць. А в чім справа?

Павло. Треба, щоб той верстат... (жест, що руйнує верстат).

Переключення

На червоному тлі повзуть дві постаті. Видно лише обличчя й руки. Це—Павло, за ним Гриць. Гриць вагається, Павло тягне.

Переключення

Вулиця. Коло радіорупора

Радіо. Газета! Газета! Металюрґія України не довиконала промфінпляну на...

Ірина. Не виконала? Ну, що ж... хіба я в цьому винна?

В юрбі обивателів:

— Чуєте? Не виконали...

— Кінець більшовизму!

— „Наздогнати й випередити"! Подумаєш, чого схотіли!

Радіо. Газета! Газета! На вальцівниці ледве не розвалилась ударна бриґада, де панували рвацькі настрої.

Ірина. У мене рвацькі настрої?.. Ні! Проте...

Обивателі:

— Всі вони такі!

— Звичайно, тільки язиком „кров віддають"!

— Брехуни!

— Фантазери!

Радіо. Газета! Газета! Промфінплян під загрозою!

Ірина. Я винна... Я винна...

Обивателі

— Вже під загрозою! Чули?

— Завтра не те ще буде!...

Ірина. Я... Як же це я?.. Хіба... І це я прорвала фронт! Фронт!! Так це, виходить—правда, що я шкурниця, міщанка, сволота і рвач?! Я, червоноармієць Ірина Медвєдева?!

Обивателі

— Прорвали!

— Прорвали!

— Амба п'ятирічці!

Ірина. Ви брешете! Не амба! Живе п'ятирічка!..

Обивателі

— Прорвали!

— Прорвали!

Ірина. Мовчіть!

Обивателі

— Ага!

— Прорвали!

— Ага!

Радіо. Товариші! Промфінплян під загрозою!..

Переключення

Повзуть Павло, за ним Гриць. Ідуть ламати верстат. Їх непомітно оточують колом комсомольці. Стежать за їхніми руками. Коло звужується. Ще ближче. Ще... Вже!

— (Павлові тихо) Ти—рвач!

— (Грицеві тихо) І ти рвач!

— (разом усі) Ви—рвачі!

Епізод XII-й

Колони йдуть на МЮД'івську демонстрацію. Перекликаються піснями.

По морям могучим,
По морям холодным
Крейсер „Коминтерн" плывет.
Красный флот!
Красный флот!
Чорноморский красны ...

Наводь же на мушку! Не будь боягуз!
Скінчиться нехай ця неволя.
Навіки живе хай Радянський Союз!
Живе хай робітнича воля!
Сами ми копали могилу свою...

...Ой, жаль, жаль
Непомалу:
Любив дівчину змалу,
Любив дівчину змалу,
Любив, та й не взяв!..

За власть Советов,
И, как один, помрем
В борьбе за это!
Смело мы в бой пойдем,
За власть...

Д'як за річкою,
За Дунайкою,
Мене милий провожав,
З балабайкою.
Д'ех! Чай пила...

...та й женці жнуть.
Гей! Долиною. Гей!
Широко-о-о-о-ою козаки йдуть.
Гей! Долиною... Гей!..

Гей, нумо, хлопці,
Славні молодці,
Нумо у спілку єднайтесь!
Богу старому й пану гладкому
Годі вже...

Виступає нас не мало,
Аж дванадцять косарів,
Косим клевер,
На комунівській...

... сміється, сміється,
На Захід він несеться,
З рушницею в руках.
Дайош, дайош по шпалах!..

Над нами огневіє, — гей! —
червоний стяг.
Мчимо ми на конях туди
на грім звитяг.
В грозі, в борні загравами,
Ми буряними лавами...

Нехай червоная,
Залита бронею,
В руках баґнет,
Тримає свій...

(і покриває всіх

Вперед, народе, йди у бій кривавий,
В червоних лавах, в червоних лавах!
Вперед, народе, йди у бій кривавий,
В червоних лавах до перемог!
Червоні лави переможуть всіх! (тричі).
Нехай живе комуна і свободи стяг!

Майдан під прожекторами. Уквітчана льозунґами трибуна. Грають оркестри. Радіо. Співи.

Оратор кінчає промову.

— ... відповідаємо ми залізною рукою пролетарської держави. Ми війни не боїмось, але до неї завжди готові!

Хай живе Червона армія!

Інтернаціонал

— Ура!
— Ура!
— Ура
— ра
— а!

На другому боці трибуни кінчає промову другий оратор.

— ...і нашу п'ятирічку ми виконаємо в чотири роки.

Це не тільки велетенським кроком наблизить нас до соціялізму, але й зміцнить нашу обороноспроможність!

Більше
вугілля
і криці,
Колгоспів,
авто,
тракторів!
Сересер
своєю
міццю
подолає
усіх
ворогів!

Проходить карнавал. На нитці гойдаються Муссоліні, Макдоналд, Пілсудські, звичайні персонажі наших карнавалів. Гасла. Плякати. Прапори. Карнавал. Оркестри. Радіо. Співи. Великий рух.

Ми—
ентузіясти
нового,
— Першого
в світі—
устрою.
З дороги
всякого
кволого!
Піднімай
важку
індустрію!

У русі демонстрації випадково зустрічаються Ткаченко й Іра.

Іра. Ткаченко!
Ткаченко. Іро!

Іра. Мені шкода...

Ткаченко. Мені теж...

Іра. Я хотіла б...

Ткаченко. Що?

Іра. Повернусь... Я хотіла б... назад...

Ткаченко. Дорога не закрита. Спробуй! Приходь! Працюй.

Людський натовп їх розминув.

Третій оратор (кінчає промову). ...і ми всі зусилля прикладемо до того, щоб виконати п'ятирічний плян соціялістичної промисловости в чотири роки!

Швидший
дайош
будівництву
темп! *)
Нових
машин
мільйони!
Молодь!
дайош
зразки
на те,
Як
рушати
нестримно
й невтомно!
Хоч як би боліли нам плечі і литки,
ми не зменшим ходу п'ятирічки!

*) „Плякат—марш" Євг. Дроб'язка, що написаний спеціяльно до вистави.

Тільки
ти станеш
спочити
й присісти,
А там,
дивися,
вже й ліг.
Сьогодні ж
на крок—
на хвилинний!—
спинись ти,
Уже
відстанеш
на рік.
Що ж буде, як усім колективом
схочеться сісти й лягти нам?
Кожен
захоче
мати
свій рай,
Мати
власний
вирій.
Окрім
своєї
кватири
й двора,
Ні в віщо
не схоче
вірить.
Тоді хіба ми дійдемо
колинебудь соціялізму?
Треба
забути
буття
особисте!

Битися
спільним
життям!
Треба
віддати
себе
для суспільства:
Заводам,
рушницям,
житам!
Коли ж на нас генеральські салдати,
порадьмо,—не заваджай будувати!
Нехай
мільйони
виливає
мартен!
Мільйони
витоплює
домна!
Переводь
п'ятирічку
на швидший
темп!
Працюймо
невпинно
і невтомно!

Голосніше з усіх газет і антен:
— „Дайош
Ленінський
темп"!!

з кону посунула на глядача хвиля червоних льозунґів, захопила його в червоному кольорі. Переповнила залю молодим, гарячим тромівським запалом.

